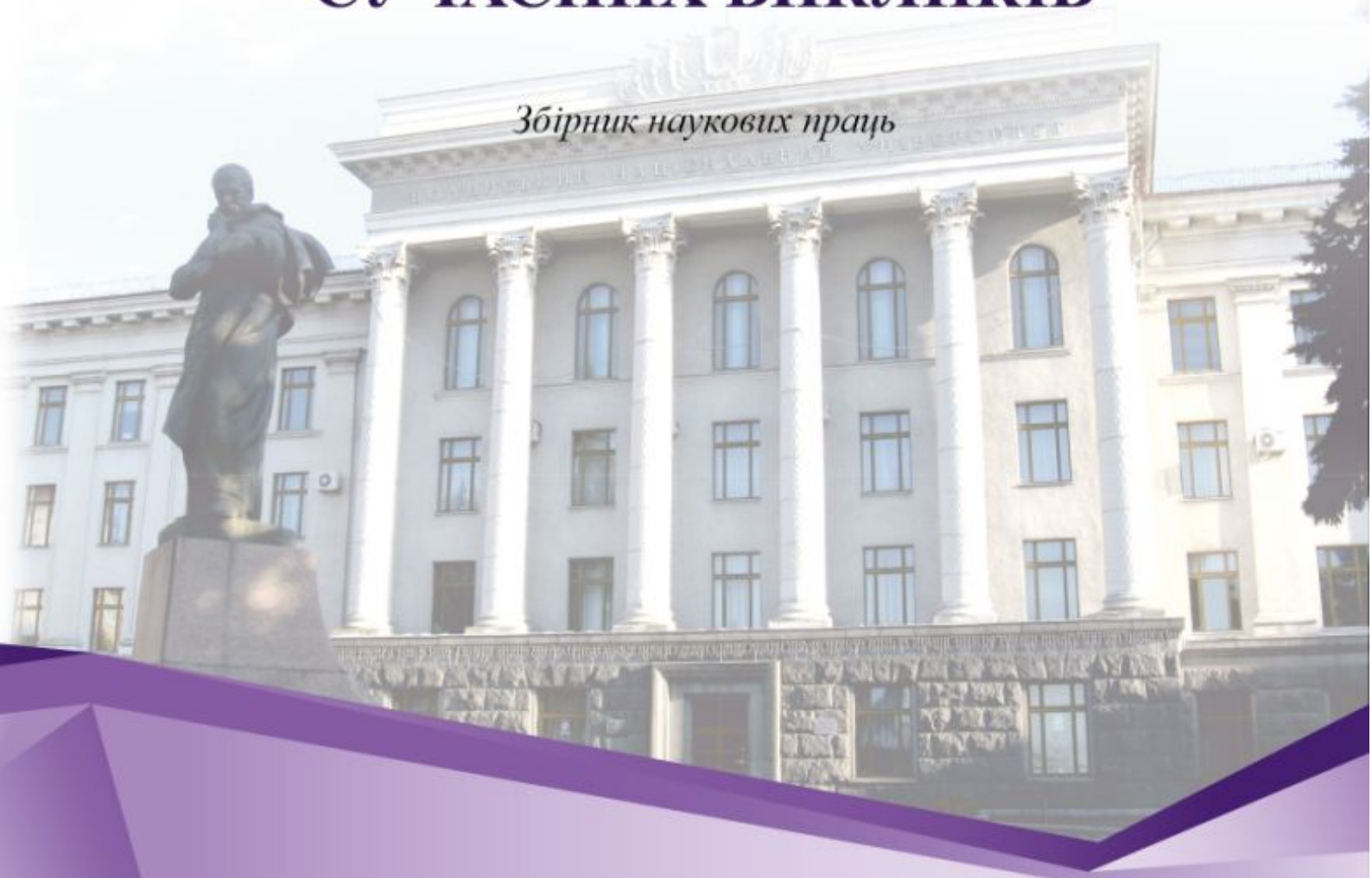




СВІТОГЛЯДНА ОСВІТА МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Збірник наукових праць



**Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра політології та публічного управління
Філософський клуб «LOGOS»**

**СВІТОГЛЯДНА ОСВІТА МОЛОДІ
В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Збірник наукових праць

**Матеріали міжнародної наукової конференції -
п'ятих академічних читань імені професора
РОМАНА АРЦИШЕВСЬКОГО
20-22 червня 2025 року
Луцьк**

**Луцьк
Вежа-Друк
2025**

УДК 140.8+37-053.6(08)

С 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 27.05.2025 р.)*

Редакційна колегія:

Цьось А. В. – ректор ВНУ імені Лесі Українки, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор

Єлісєєва Л. В. – проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці ВНУ імені Лесі Українки, доктор економічних наук, професор

Лях В. В. – завідувач відділу історії зарубіжної філософії Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, доктор філософських наук, професор

Зайцев М. О. – професор кафедри філософії та культурного менеджменту Національного університету «Острозька академія», доктор філософських наук, професор

Ярош Я. Б. – декан факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки, доктор політичних наук, професор

Борейко Ю. Г. – професор кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки, доктор філософських наук, професор

С 24 **Світоглядна освіта молоді в умовах сучасних викликів : зб. наук. праць // Матеріали міжнародної наукової конференції – п'ятих академічних читань імені професора Романа Арцишевського (20–22 черв. 2025 р., м. Луцьк) / упорядники: А. М. Семенов, А. І. Ярчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2025. – 156 с.**

ISBN 978-960-940-666-8

У збірнику наукових праць подано концептуальні засади світоглядної освіти молоді в умовах сучасного освітнього простору. Основну увагу автори приділяють розгляду філософських, психолого-педагогічних, культурологічних та соціологічних аспектів світоглядної освіти в навчальних закладах, що є на сьогодні одним із найважливіших завдань національної освіти. Зазначено, що здійснення обов'язкової світоглядної освіти задля формування світогляду в реаліях сьогодення є важливою потребою суспільства та необхідністю для особистісного розвитку людини.

Матеріали збірника можуть бути корисними науковцям, викладачам, студентам, а також усім тим, хто залучений до освітнього процесу.

Збірник наукових праць буде розміщено в інституційному репозитарії ВНУ імені Лесі Українки. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за зміст своїх текстів та точність наведених цитат.

УДК 140.8+37-053.6(08)

ISBN 978-960-940-666-8

© Семенов А. М., Ярчук А. І. (упорядкування), 2025
© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025

Ministry of Education and Science of Ukraine
Lesya Ukrainka Volyn National University
Faculty of History, Political Science and National Security
Department of Political Science and Public Administration
Philosophical club "LOGOS"

**WORLDVIEW EDUCATION FOR YOUTH
IN THE FACE OF MODERN CHALLENGES**

Collection of scientific papers

Proceedings of the international conference –
5th scientific readings in memory of Professor
ROMAN ARTSYSHEVSKYI

**June 20-22, 2025
Lutsk**

**Lutsk
Vezha-Print
2025**

UDC 140.8+37-053.6(08)
C 24

*Approved by the Academic Council of
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Record of proceedings No 6, dated May, 27, 2025)*

Editorial Board:

Anatolii Tsos – Rector of Lesya Ukrainka Volyn National University, Doctor of Physical Education and Sports, Professor

Liudmyla Yelisieieva – Vice-Rector of Scientific and Pedagogical Work and International Cooperation of Lesya Ukrainka Volyn National University, Doctor of Economics, Professor

Vitalii Lyakh – Head of the Department of History of Foreign Philosophy of the G.S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Philosophical Sciences, Professor

Mykola Zaitsev – Professor of the Department of Philosophy and Cultural Management of the National University of Ostroh Academy, Doctor of Philosophical Sciences, Professor

Yaroslav Yarosh – Dean of the Faculty of History, Political Science and National Security of Lesya Ukrainka Volyn National University, Doctor of Political Sciences, Professor

Boreiko Yurii – Professor of the Department of Political Science and Public Administration, Lesya Ukrainka Volyn National University, Doctor of Philosophical Sciences, Professor

Worldview Education for Youth in the Face of Modern Challenges:
C 24 collection of scientific papers / Proceedings of the international conference – 5th scientific readings in memory of Roman Artsyshevskiy, June 20-22, 2025. Lutsk / compiled by A. Semenov, A. Yaruchyuk. – Lutsk : Vezha-Print, 2025. – 156 p.

ISBN 978-960-940-666-8

This collection of scientific papers presents the conceptual foundations of worldview education for youth within the modern educational landscape. The authors primarily focus on examining the philosophical, psychological-pedagogical, culturological, and sociological aspects of worldview education in educational institutions, which is currently one of the most important tasks of national education. It is noted that the implementation of mandatory worldview education for the formation of a worldview in today's realities is a vital need of society and a necessity for personal human development.

The materials in this collection may be useful for researchers, lecturers, students, and everyone involved in the educational process.

The collection of scientific papers will be hosted in the institutional repository of Lesya Ukrainka Volyn National University. The authors of the published materials bear full responsibility for the content of their texts and the accuracy of the cited quotations.

UDC 140.8+37-053.6(08)

ISBN 978-960-940-666-8

©.Semenov A., Yaruchyuk A. (editors), 2025
© Lesya Ukrainka Volyn National University, 2025

ЗМІСТ

«АТОМ ВІЧНОСТІ» РОМАНА АРЦИШЕВСЬКОГО!	9
НАУКОВІ ПРАЦІ УЧАСНИКІВ АКАДЕМІЧНИХ ЧИТАНЬ	11
БІГУНЯК Андрій, СКОТНА Надія Світоглядна основа аксіологічних змін у сучасному українському суспільстві.....	11
БОРТНЮК Тетяна, СТЕПАНЮК Анна Активна молодь – сильні громади: досвід Луцької шкільної дебатної ліги	14
ВОЗНЯК Володимир, ВОЙТКІВ Леся Освіта як літургія.....	18
ВОЗНЯК Володимир, КУРТИЙ Олег Освітній простір як топос самопізнання.....	21
ВОЗНЯК Сергій Творчий спадок професора Р. А. Арцишевського та доля світоглядної освіти в Україні	24
ГИЖУК Юлія, БЛЯШЕВСЬКА Алла Дослідницька діяльність як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів	27
ГРЕБЕНЮК Арсен Публічні інтелектуали в медіапросторі України	31
ДОНЕЦЬ Іван «Вторинна травма»: освітня атмосфера в сучасній Україні	35
ЗІНЧИНА Олександра, КУНДЕНКО Яна Соціальні конфлікти в університетському освітньому просторі	38

вихователями та визначають соціальний контекст, в якому формується темперамент дитини.

Освітні установи можуть забезпечити психологічну підтримку дітям, які виявляють підвищений рівень тривожності чи виявляють особливості в емоційних реакціях. Програми психологічної роботи з дітьми можуть допомогти їм розвивати навички саморегуляції та адаптуватися до стресових ситуацій.

Отже, сім'я та освітні установи відіграють ключову роль у формуванні емоційного розвитку та психічного здоров'я старших дошкільників, а їхній вплив важливо враховувати при проведенні дослідження їхніх емоційних реакцій, рівня тривожності та типу темпераменту.

У підсумку діти з адекватним рівнем емоційного розвитку та здатністю ефективно керувати своїми емоціями можуть мати кращу здатність концентруватися на навчанні та досягати вищих результатів. Вони розуміють свої емоції та вміють адекватно реагувати на них, зазвичай краще впораються зі складними соціальними ситуаціями, такими як взаємодія з однолітками та вчителями.

Діти з розвиненими навичками емоційного регулювання можуть краще впоратися з конфліктними ситуаціями та вирішувати проблеми шляхом конструктивної комунікації, частіше мають високу самооцінку та більшу самоповагу, що може позитивно впливати на їхній загальний успіх.

Отже, дослідження емоційного розвитку та тривожності у старших дошкільників може допомогти у розумінні, як ці аспекти впливають на їхній подальший успіх у навчанні, соціальній адаптації та загальному функціонуванні, що робить це дослідження критично важливим для розвитку ефективних стратегій підтримки та психологічної допомоги цій віковій групі.

Література

1. Горбачова О. Ю. Емпіричне дослідження внутрішніх детермінант розвитку смислової сфери дитини [Електронний ресурс]. *Проблеми сучасної*

психології : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 29. С. 159–170. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_29_16

2. Лугова А. А. Структурні характеристики негативних емоційних станів у дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*. Харків, 2012. № 1009, вип. 49. С. 84–88. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2012_1009_49_21

3. Олійник О. М. Аналіз результатів упровадження педагогічних умов формування емоційної культури старших дошкільників засобами театральної ігрової діяльності [Електронний ресурс]. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т пед. НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 18. С. 430–435. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2015_18_77

4. Соколова Г. Б. Теоретичні підходи до вивчення проблеми страхів у дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. Одеса, 2014. Т. 19, вип. 2. С. 317–323. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2014_19_2_36

5. Хомич Г. О., Васько Н. М. Дослідження проблеми емоційних порушень у дитячому віці [Електронний ресурс]. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 10. С. 202–207. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/2223>

Ольга КУЗЬМУК
м. Луцьк (Україна)
kuzmuk-olga@ukr.net

КОНЦЕПТ «ЖИТТЄВИЙ СВІТ ОСОБИСТОСТІ»: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Життєвий світ особистості – це унікальне сприйняття й переживання індивіда, сформоване в процесі взаємодії з навколишнім світом. Цей концепт

охоплює всі аспекти життя особи, включаючи думки, почуття, досвід, цінності та соціальні взаємодії. Життєвий світ є динамічним і постійно змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як культура, середовище та соціальні відносини. Основними компонентами цього поняття є суб'єктивний досвід, соціальні взаємодії, культурний контекст, цінності та переконання, а також фізичне і соціальне середовище.

Едмунд Гуссерль ввів поняття «життєвого світу», навколо якого активно розвивалася феноменологічно орієнтована соціологія. Ця соціологія розглядає зміст світу життя як дійсність, що безпосередньо переживається в досвіді. Життєвий світ є ключовим для розуміння повсякденного життя, його стабільності, стійкості, типовості та інтерсуб'єктивності.

Сучасні українські дослідники використовують ціннісну методологію для аналізу життєвого світу, апелюючи до психологічних підходів і підкреслюючи історичну напругу між об'єктивним соціологічним аналізом та потребою зрозуміти суб'єктивну соціальну реальність [4].

Розвиток феноменологічно орієнтованої соціології представляє тенденцію до інтеграції прожитого досвіду в макрорівневий соціальний аналіз, виходячи за рамки суто структурних пояснень [1; 5; 6].

Концепція життєвого світу є критично важливою для розуміння джерел соціальної безпеки та загального благополуччя людини. Сучасні дослідження активно відходять від класичного позитивізму, прагнучи виявляти напрямки змін і їх залежність від особистих зусиль. Цей методологічний зсув відображає прагнення до більш глибокого розуміння суб'єктивного досвіду. Особливої актуальності концепція життєвого світу набуває в умовах сучасних суспільних трансформацій, глобалізації та викликів гібридної війни, які чинять значний вплив на внутрішній світ людини [2].

Культура є ключовим чинником у формуванні життєвого світу особистості, визначаючи цінності, переконання та способи мислення, які впливають на поведінку та самоусвідомлення індивіда. Соціокультурне середовище надає унікальний набір знань, навичок і норм поведінки, формуючи

ідентичність та сприйняття світу. Культурні елементи, такі як мова, традиції, релігія та мистецтво, створюють атмосферу, в якій особистість взаємодіє з навколишнім світом, впливаючи на її емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток [3].

Культурні цінності формують систему пріоритетів особистості, впливаючи на її уявлення про успіх, щастя та моральність, що визначає життєвий шлях. Таким чином, культура не лише формує особистість, але й визначає можливості для самореалізації та розвитку.

Соціальні взаємодії є невід'ємною частиною формування життєвого світу особистості. Вони забезпечують обмін досвідом, знаннями та цінностями, сприяючи розвитку особистості. Через взаємодію з іншими людьми особистість отримує зворотний зв'язок, що допомагає усвідомити свої сильні та слабкі сторони та адаптуватися до соціального середовища.

Соціальні зв'язки, що формуються в сім'ї, школі та інших групах, впливають на розвиток комунікативних навичок, емоційної інтелігентності та здатності до співпраці. Взаємодії з однолітками, друзями та родичами формують уявлення про соціальні норми та ролі, що впливають на самооцінку та ідентичність особистості.

Соціокультурні контексти, включаючи культуру та соціальні взаємодії, відіграють важливу роль у формуванні життєвого світу особистості. Культура визначає цінності та переконання, тоді як соціальні взаємодії забезпечують можливості для розвитку та адаптації, формуючи унікальний життєвий досвід кожної особистості.

Особистісні переживання є важливими елементами, що формують життєвий світ індивіда. Вони включають емоції, думки та відчуття, які виникають у відповідь на різні життєві ситуації. Ці переживання можуть суттєво впливати на самооцінку, мотивацію та загальний психоемоційний стан. Наприклад, негативні переживання, такі як стрес або депресія, можуть знижувати якість життя та призводити до соціальної ізоляції.

Індивідуальні переживання формують унікальний життєвий досвід, що впливає на сприйняття світу. Люди з різними переживаннями можуть по-різному реагувати на однакові ситуації, підкреслюючи важливість особистісного контексту в розумінні поведінки та рішень. Таким чином, особистісні переживання не лише формують внутрішній світ особистості, але й впливають на її взаємодію з оточенням.

Колективні переживання є спільними емоційними та психологічними реакціями групи людей на певні події або ситуації. Вони можуть виникати внаслідок спільного досвіду, такого як соціальні зміни, катастрофи або культурні події, і мають значний вплив на формування групової ідентичності та соціальних зв'язків.

Колективні переживання можуть зміцнювати солідарність та підтримку серед членів групи, важливі для психоемоційного благополуччя. Наприклад, спільні переживання під час кризових ситуацій об'єднують людей, створюючи відчуття спільності. Проте, вони також можуть призводити до негативних наслідків, таких як формування стереотипів або конфліктів між групами, що підкреслює важливість усвідомлення цих переживань для підтримки соціальної гармонії.

Як особистісні, так і колективні переживання відіграють важливу роль у формуванні життєвого світу особистості. Індивідуальні переживання впливають на внутрішній стан і поведінку, тоді як колективні переживання формують соціальні зв'язки та групову ідентичність. Розуміння цих аспектів є важливим для покращення якості життя та розвитку здорових соціальних відносин.

Життєвий світ особистості зазнає значних змін протягом життя, пов'язаних із різними етапами розвитку, соціальними ролями та життєвими обставинами. Життєвий шлях особистості проходить через різні вікові стадії – дитинство, юність, зрілість і старість. Кожна з цих стадій має свої особливості та виклики, що впливають на соціальні ролі, відповідальність та самоусвідомлення. Зміна соціальних ролей, наприклад, від студента до

професіонала або від одинака до батька, формує нові цінності, пріоритети та способи взаємодії з оточенням. З віком особистість починає глибше усвідомлювати свою роль у житті, що може призводити до переосмислення цілей і прагнень, в залежності від життєвих обставин. Кризові ситуації, такі як втрати, розлучення, хвороби чи соціальні зміни, можуть суттєво впливати на життєвий світ особистості. Вони часто супроводжуються сильними емоційними переживаннями, такими як тривога, страх або депресія, що може знижувати якість життя. Кризові моменти спонукають особистість переосмислити свої цінності та пріоритети, що може призвести до позитивних змін у життєвому світі. У складні часи важливу роль відіграє соціальна підтримка, яка допомагає особистості впоратися з кризою та знайти нові шляхи розвитку. Переживши кризу, особистість може набути нових навичок адаптації, що підвищує її стійкість та здатність до саморозвитку. Таким чином, життєвий світ особистості змінюється під впливом різних етапів розвитку та соціальних ролей, а кризові ситуації можуть суттєво впливати на ці зміни, спонукаючи до переосмислення цінностей і розвитку нових навичок адаптації.

Концепція життєвого світу має значний вплив на соціологію, пропонуючи унікальний погляд на особистість та її розвиток. Життєвий шлях особистості не можна розглядати лише як біологічне дозрівання чи соціально-історичний процес; це своєрідна «драма буття», де поєднання внутрішнього та зовнішнього відбувається в активності та вчинках особистості. Дослідження життєвого шляху особистості включають розгортання процесу життєтворення суб'єктом та синхронізацію його внутрішньої й зовнішньої активності [2].

Життєвий сценарій індивіда впливає на його життєвий шлях, виступаючи підсвідомим життєвим планом, що визначає дії та вчинки. Розгляд життєвого шляху як «драми буття» підкреслює нелінійність і унікальність індивідуального досвіду, відходячи від редукціоністських біологічних чи соціальних детермінант. Це вказує на активну роль особистості у конструюванні власного життєвого світу, що є ключовим для гуманістичних підходів. Перехід від детерміністських пояснень особистості до визнання її активної, творчої ролі у

формуванні власного життєвого світу має наслідки для терапевтичної практики, яка фокусується на суб'єктивному досвіді та внутрішніх ресурсах людини для самореалізації.

Життєвий світ є оригінальною сферою, очевидним і беззаперечним фундаментом як повсякденного мислення та дії, так і наукового теоретизування. Він слугує «грунтом» для всього спільного людського досвіду і описує суб'єктивно переживаний світ людини, тоді як життєві умови визначають її фактичні обставини. Життєвий світ будується залежно від конкретних життєвих умов і сприймається через призму динамічної психологічної системи інтерпретацій та досвіду.

Ідентичність формується внаслідок нерозривного взаємовпливу особистості та групи, досліджуючись через поняття «самоідентифікації». Самоідентифікація є суб'єкт-суб'єктним відношенням, що означає засвоєння певних норм. Особистість з визначеною ідентичністю є більш прогнозованою, відкритою до спілкування та легше долає труднощі [7].

Життєвий світ є фундаментальною основою для ідентичності та суб'єктивної реальності, але не є їх синонімом. Ідентичність і самоконцепція є структурами «Я», що формуються в життєвому світі через взаємодію та типізацію, тоді як суб'єктивна реальність – це безпосередній досвід цього світу. Зміни в «життєвих умовах» (матеріальних та нематеріальних) можуть впливати на конструювання життєвого світу, що, у свою чергу, впливає на ідентичність особистості.

У соціології, особливо в якісних дослідженнях, існують ефективні підходи до емпіричного дослідження життєвого світу, які дозволяють розкрити його виміри та характеристики. Замість прямого «вимірювання» акцент робиться на глибинному розумінні та інтерпретації суб'єктивного досвіду. Ключові методологічні підходи включають якісні методи дослідження, які є основним інструментарієм для вивчення життєвого світу. Серед них феноменологічні інтерв'ю – глибинні, неструктуровані або напівструктуровані бесіди, спрямовані на виявлення індивідуальних переживань та значень, які

надаються подіям. Інтерпретативний феноменологічний аналіз зосереджується на детальному вивченні особистого досвіду, досліджуючи, як індивіди осмислюють важливі події. Наративні дослідження аналізують життєві історії та наративи, дозволяючи зрозуміти, як індивіди конструюють свій досвід та ідентичність. Етнографічні дослідження та включене спостереження дозволяють дослідникам зануритися у певне соціальне середовище, щоб зрозуміти його культуру та повсякденні практики. Герменевтичний аналіз включає інтерпретацію текстів та культурних практик для розкриття прихованих смислів.

Хоча життєвий світ не можна виміряти кількісно, його виміри можуть бути об'єктом емпіричного дослідження. До таких вимірів відносяться цінності та ціннісні орієнтації, соціальні норми та очікування, смисли та значення, тілесність, а також просторовість і темпоральність у повсякденному житті.

У сучасну епоху інформаційних технологій життєвий світ особистості стикається з новими викликами. Дослідники вивчають, як цифровізація та змінене сприйняття реальності впливають на життєвий світ. Сучасні соціологічні дослідження відходять від масових опитувань, надаючи перевагу глибинним, інтерпретативним методам. Концепція життєвого світу є фундаментальною для розуміння соціальної взаємодії, соціальної реальності, соціальних змін та психологічної безпеки. Таким чином, хоча «життєвий світ» особистості не піддається прямому кількісному вимірюванню, він емпірично досліджується через якісні методи, що дозволяють розкрити його глибинні структури, смисли та переживання.

Перспективи майбутніх досліджень включають інтеграцію феноменологічного підходу з іншими теоріями, вивчення стійкості в цифровій ері, міжкультурні дослідження, а також розробку практичних інтервенцій у освіті та соціальній роботі. Ці зусилля можуть сприяти формуванню здорового суспільного середовища та підтримці автентичного життєтворення, що, в свою чергу, сприятиме самореалізації та психологічній безпеці індивідів.